

Е. В. Пичахчи, асп.
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

Неологизмы как средство интеллектуализации новогреческого языка

В статье рассмотрены проблемы неологизации, пути обновления лексического состава новогреческого языка и освещены способы его интеллектуализации, которые заключаются в использовании новой абстрактной лексики, калькировании, переводе или перифразе терминологической лексики.

Ключевые слова: корпус неологизмов, термин, словообразование, калькирование, неологизация, интеллектуализация.

O. Pichakhchy, PhD Student
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Modern Greek neology as a source of language intellectual development

The article deals with the problem of lexical innovations, the ways of Modern Greek vocabulary updating and highlights the methods of intellectual development of the language, such as using the new abstract vocabulary, calquing, translating or paraphrasing the terminology lexicon.

Keywords: neologisms' corpus, term, word formation, calquing, neologization, intellectual development.

УДК' 81'255.4:161.2:811.111:811.112.2

Б. О. Плющ, асп.
Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ ДИСПАРИТЕТ У КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДІВ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ АНГЛІЙСЬКОЮ ТА НІМЕЦЬКОЮ МОВАМИ

Consider the people, not the things.
Anthony Pym

Стаття має на меті розгляд перекладацького диспаритету в перекладі української прози англійською та німецькою мовами з позицій нарративно-комплексного й соціологічного підходів, із акцентом на перекладачознавчому аспекті перекладу.

Ключові слова: перекладацький диспаритет, перекладач, непрямий переклад, перекладачознавство, відповідальність перекладача, нарративне фреймування, етика перекладача, телос, пакт перекладу.

Переклади української прози іншими європейськими мовами є одним із інструментів формування іміджу України в культурному просторі Європи. Проте становище української мови на лінгвістичній карті світу не назвеш сприятливим. Вона належить до когорти так званих рідкісних, "малих" [3:53] або периферійних мов, з-поміж яких також виокремлюють каталонську, китайську, голландську, іврит, скандинавські мови і т. д. [9:141]. Відповідно й переклади українського художнього слова були й, на жаль, лишаються "рідкісними подіями" міжнародного літературного життя. Їхній динаміці притаманні хаотичність, вибірковість, місіонерство/волонтерство тощо. Головною характеристикою таких процесів є імпліковане значення: сам факт перекладу української прози – уже неабияке "досягнення". За такого стану речей *перекладацький диспаритет* неминучий. Він означає нерівність (нерівнозначність загальноприйнятним) умов перекладу, телосу [4:17], вимог до перекладача, пакту перекладу [1:271] й відповідальності [8:56] перекладача, яка має місце саме при перекладі "периферійної" або "маленької" літератури, до якої належить й українська.

Одним із найяскравіших увиразнень перекладацького диспаритету в перекладах української прози є її непрямий переклад. Малодослідженість непрямого перекладу як явища, хаотичність ідей у встановленні його метамови та його особлива "енігматична" (втаємничена) природа функціонування в рамках українського перекладного слова спонукала нас до низки студій², в яких на прикладах окремих творів української літератури та їхніх

² Див. наукові статті Плющ. Б. : "Ідіостиль Івана Франка крізь призму непрямого перекладу: повтор та алітерація" (Мовні і концептуальні картини світу. Зб. наук. праць / Редколегія: В. Б. Бурбело, А. Д. Белова (відп. редактор), І. О. Голубовська, О. С. Снитко та ін. – Вип. 46 (Ч. 3). – К. : Київський університет, 2013. – С. 191–200.); "Стильотворчі засоби (реалії та алюзії) роману І. Багряного "Тигролови" та специфіка їхнього відтворення в англomовному та непрямому німецькомовному перекладах" (Мовні та концептуальні картини світу. Зб. наук. праць / Редколегія: А. Д. Белова (відп. редактор), В. Б. Бурбело, І. О. Голубовська, Н. Ю. Жлуктенко та ін. – Вип. 47 (Ч. 2.). – К: Київський університет, 2014. – С. 142–154.); "Українська художня проза у непрямому перекладі (Подано до друку у науковий журнал "Мова і культура").

прямих і непрямих перекладів, нам, гадаємо, вдалося виокремити можливі причини, (не-) передбачувані наслідки та багато інших аспектів перекладу через третю мову. В українському випадку найпоширенішим інваріантом мови-посередника була російська, але не через чинник "престижу", запропонований Г. Турі стосовно непрямих перекладів на іврит, які здійснювалися через німецьку, російську та англійську мови [9:142], а як акт цензури, спосіб контролю у Радянському Союзі. Це пояснення завжди вважувалося, тому й практика непрямого перекладу мала прихований характер або ж підносилося до рівня "добра", як це, наприклад, чинить російський перекладознавець П. Заборов. У своїй статті в "Міжнародній Енциклопедії Перекладознавства", присвяченій російському посередництву у перекладі (*Zwischenübersetzung*), він зазначає, що "то не є жодне перебільшення констатувати, що саме російське посередництво відкрило значній частині "національних літератур" шлях за кордон" (переклад наш. – *Плющ Б.*) [11:2072]. Та чи не є така констатація значною переоцінкою своєї ролі культурного "експортера"? Вважаємо, що за нею приховується дещо більше, ніж національна гордість чи позитивна оцінка явища непрямого перекладу, а, зокрема, подальше намагання приховати справжні мотиви посередництва (цензура тощо), аби мати змогу й далі імплементувати їх у життя. М. Рінгмар висловлює об'єктивніший аргумент на користь непрямого перекладу: "письменники, котрі пишуть *периферійними мовами*³ добре усвідомлюють, що дуже часто єдиною альтернативою непрямого перекладу є цілковита відсутність перекладу" (переклад наш. – *Плющ Б.*) [9:142]. Це пояснює аргументацію П. Заборова, адже з огляду на периферійність мови, навіть непрямий переклад має радо вітатися представниками культури-джерела.

Приклад непрямого перекладу чудово ілюструє перекладацький диспаритет. Зауважимо, у цій студії, розглядаємо перекладача в рамках агента або ж *продюцента (дієвика)* кінцевого цільового тексту (а не проміжного тексту-перекладу), себто перекладач-продюцент проміжного тексту перекладу постає чинником впливу

³ Курсив автора (Плющ Б.)

на продукування кінцевого тексту – непрямого перекладу. Отож виникає низка питань стосовно взаємозалежностей: Чи телос перекладача на третю мову також обмежується роботою на цензуру за винагороду (як, скажімо, у перекладача-посередника)? Чи незнання мови є достатньою причиною аби звертатися до перекладеного тексту як до джерела, себто чи периферійність мови елімінує вимогу знання мови джерела? Як попереднє фреймування впливає на остаточне і чи не шкодить посередництво укладанню пакту перекладу? І ще постає низка запитань, яким будуть присвячені майбутні студії. Спільною для всіх цих питань є одна залежність, а саме від агента дії – перекладача.

Останніми роками роль перекладача у перекладознавстві набуває дедалі більшого значення. Це знаходить відображення у різноманітних пропозиціях нових підходів до перекладу, його розуміння та поцінування. У 2010 році М. Снел-Хорнбі виокремлює три віхи розвитку перекладознавства: культурну (cultural turn), глобалізаційну (globalization turn) та емпіричну (empirical turn) [10:267–268]. Вона стверджує, що, попри очікування та численні напрацювання, соціологічного повороту у перекладознавстві так і не сталося. Р. Єскелейнен навпаки виокремлює соціологічну віху перекладознавства, яка сприяла створенню "спільного інтерфейсу з психологією перекладу (етика перекладу, агенція перекладу тощо)" (переклад наш. – *Плющ Б.*) [7:196]. А. Честерман, висловлює думку, що "у перекладознавстві тексти є другорядними, а перекладачі самі по собі первинні, і ця пріоритетність зумовлює цілковиту зміну у порушенні дослідницьких питань" (переклад наш. – *Плющ Б.*) [4:15–16]. У своїй статті від 2009 року А. Честерман пропонує "агентну модель" перекладу, а саме розподіл перекладознавства на текстуальне перекладознавство та трансляторознавство (перекладачознавство). Останнє, як впливає з його пропозиції, має охоплювати культурну, когнітивну та соціологічну підгалузі, які цілковито акумулюють у собі модель Холмса 1988 року (чисте й прикладне перекладознавство, теоретичне й дескриптивне і т. д.) [4:14]. У своїй статті, що презентує огляд змін та новітніх тенденцій у галузі перекладознавства, М. Бейкер також зазначає, що відбувся зсув уваги від текстових матеріалів до різних агентів, які

створюють перекладні тексти та виступають посередниками в усному взаємообміні [2:15]. Але безумовними апологетом соціологічного підходу в перекладознавстві є Е. Пім, який у книзі "Етика перекладача" (2012), що є зібранням його статей за останні 25 років, з оновленнями (update) до кожної, головно зосереджується на ролі перекладача (перекладач як місіонер, як вісник тощо), його становищі (принцип інтеркультурності: перекладач належить до "інтеркультурного простору") та його відповідальності. "Відповідальність перекладача не обмежена законами цільового суспільства. Вона має бути сформульована й дотримана згідно зі стандартами, що є так само інтеркультурними, як і сама робота перекладача" (переклад наш. – *Плюц Б.*) [8:57]. Отже, відповідальність перекладача насамперед полягає у *представленні* матеріалу перекладу. Е. Пім також звертається й до ідей М. Бейкер, котра вважає, що перекладач неминуче втручається в наратив, власне у цьому, на її думку, й полягає одна з функцій перекладу. Отож спостерігаємо перетин наративної теорії й перекладознавства. С-А. Хардінг зазначає, що перекладачі "пасивно чи активно, свідомо чи не свідомо, беруть участь у ренарації" (переклад наш. – *Плюц Б.*) [5:108], тобто вони розвивають, продовжують чи видозмінюють вже наявні наративи. Тобто фреймування, що виникає з перекладацьких рішень (зміна тих чи інших аспектів наративу) є також складником відповідальності, а, отже, й етики перекладача. Крім того, наративне фреймування корелює з "пактом перекладу" [1:270] у детермінантний спосіб. Адже "сприйняття перекладеного тексту як написаного автором попри очевидну дискурсивну присутність перекладача у перекладеному тексті" (переклад наш. – *Плюц Б.*) [1:274] – пакт перекладу – може бути порушено відповідним фреймуванням.

Усі вище розглянуті концепти соціологічного та наративно-комплексного підходу в перекладі, себто перекладацька етика, відповідальність перекладача, телос, наративне фреймування, пакт перекладу набувають особливого статусу при розгляді української літератури у перекладах світовими мовами, а саме формують перекладацький диспаритет. Адже "периферійний" статус української мови й літератури створює умови для непрямого перекладу або перекладу з позиції "альтернатива до цілко-

витої відсутності будь-якого перекладу взагалі". Результатом цього стає нерівнозначність (усталеним) вимог до перекладача українського художнього слова, а отже, й зміна його телосу й відповідальності. Перекладацький диспаритет є безпосереднім наслідком гегемонії одних мов і літератур над іншими, себто розстановки позицій у силових відносинах геополітичної й культурної карти світу. Аби збагнути це явище у його можливих виявах, себто в рамках його переваг, недоліків, небезпек та перспектив, звернімося до кількох конкретних прикладів.

У 1975 році видавництвом "Svoboda Press" (New Jersey, USA) було видано порівняльні тексти творів Василя Симоненка та їхніх англійських перекладів під назвою "Гранітні обеліски" ("Granite Obelisks"). Наклад видання становив 1000 примірників. На обкладинці всередині книги зазначено, що вибір, переклад і пояснення здійснено Андрієм М. Фр.-Чировським, зокрема, також додано присвяту перекладача: "Богові, без якого ніщо неможливо, Україні, без якої нашим поетам бракувало б краси для відтворення у своїх творах, Василю Симоненку, без якого мені не було б що перекладати, та моїм батькам, без яких я б і не зміг цього зробити" (переклад наш. – *Плюш Б.*). Цей невеличкий паратекст фреймування відразу ж викликає подивування надмірною сентиментальністю чи скромністю перекладача, можливо недовіру. Інакше кажучи, пакт перекладу опиняється під загрозою зриву. У пошуках відповіді на попередні запитання чи сумніви читач гортає книгу і в повідомленні про перекладача на прикінцевих сторінках довідається, що "Андрій Марія Фрейшин-Чировський є студентом Українського Католицького Університету в Римі, Італія і т.д." (переклад наш. – *Плюш Б.*), а також інші подробиці біографії не лише юного перекладача (на час публікації книги йому було 19 років), а й його родини (батько – професор університету Сетон Хол, мати – бібліотекар, автор багатьох книг з історії та економіки). Головна мета цього паратексту полягає не так у висвітленні інформації, як у конфірмації пакту перекладу, переконанні читача, що цьому тексту можна "довіряти". У ньому також згадується про те, що Чировський пише музику та вірші й сподівається опублікувати добір-

ку своїх літературних творів українською мовою. Тобто викристалізується телос перекладача – почасти місіонерство, частково робота на "символічний капітал" (переклад наш. – *Плющ Б.*) [8:130], себто на своє ім'я. Навіть юність, а отже й певна професійна недосвідченість перекладача, у цьому разі, виступають перевагами – вони викликають цікавість, бажання перевірити якість його "роботи", тобто прочитати.

Мала проза Василя Симоненка мало відрізняється від поезії – сповнена авторських метафор, епітетів та глибокого символізму:

1. Дівчина задерла голову, ніби хотіла **протаранити очима їх клубчасту похмурість**. Довгими **віями вона торкалася країв хмар**, а її очі були єдиними **синіми цятками серед передгрозової сірости** [1:90].

1.2. The girl threw back her head, as if she wanted **to ram through the whirling sullenness with her eyes**. She **touched the edges of the clouds with her long lashes**, and her eyes were lone **blue spots amidst the threatening grayness** [1:91].

2. Вона метнула на нього **дві сині блискавки**.

– Чому ти весь час дивишся в землю?

Він важко, **мов гірі, підняв свої очі** і спідлоба глипнув на неї, але за мить його очі знову впали в траву.

– Це не має значення, куди я дивлюся.

– Ти ніколи не дивився мені в очі. Ти завжди був жадібним і нетерплячим, – **розстрілювала вона його сумніви**. – Ти не хотів бути щасливим зі мною, ти просто хотів ошчасливити мене [1:90, 92].

2.1. She **whipped her two blue lightning bolts at him**.

"Why do you look at the ground all the time?"

He lifted his eyes laboriously, as if weights, and looked sullenly at her, but in a moment his eyes fell on the grass again.

"It's meaningless where I look."

"You never looked in my eyes. You were always greedy and impatient," **she executed his doubts**. "You didn't want to be happy with me, you only wanted to make me happy." [1:91, 93].

У поданих вище прикладах бачимо, що головним символом є очі й ті образи порівнянь та метафор, що їх використовує В. Симоненко яскраво відтворюють характери двох героїв.

Отож у прикладі 1. метафори **протаранити очима їх клубчасту похмурість** та **віями вона торкалася країв хмар** позначають зворушливу рішучість дівчини супроти **передгрозової сірости** – епітет, який символізує життєві труднощі, а саме у стосунках двох (у творі). З прикладу 1.2. бачимо, що перші дві метафори було відтворено у перекладі за допомогою калькування. Натомість образність епітету **передгрозова сірість** було експліковано в англomовному тексті – **загрозлива сірість (threatening grayness)**, що додає образній насиченості, але чи доброю є надмірна метафоричність? У цьому випадку вона позбавляє оригінальності й створює ефект очікування (загрози), марного очікування, як далі стане ясно у тексті (жодних загроз). Тож вважаємо, експлікацію тут зайвою.

У прикладі 2 спостерігаємо розвиток метафоричних образів В. Симоненка, коли **"сині цятки"** з прикладу 1. перетворюються на **"сині блискавки"**, що дуже вдало відтворено й в англomовному тексті. Перекладач застосовує калькування й при перекладі порівняння **мов гірі, підняв свої очі (He lifted his eyes laboriously, as if weights)**. Метафору ж **розстрілювала вона його сумніви** в тексті англійською мовою відтворено як **вона страчувала його сумніви (she executed his doubts)**, що з огляду на сему емоційної "гостроти" (очі як блискавки, розстрілювати) звучить узагальнено. Цілком припустимо було б вжити **she fired away/off his doubts**.

У наступних прикладах також натрапляємо на деякі суперечливі перекладацькі рішення:

3. Десять хвилин **бігали зморшки по чолах**, десять хвилин **стікало мовчанням сонце**, десять хвилин задубілими очима вдивлялися люди в **закручений шпориш**, ніби хотіли віднайти в ньому якийсь порятунок. Потім натовп заворушився, і **озерце людей вихлопнуло** наперед, тисячолітнього Опанаса Крокву [1:94]

3.1. Ten minutes **the wrinkles ran across their foreheads**, ten minutes **the sun ran down in silence**, ten minutes the people peered with stiffened eyes at the **curled grass**, as if they wanted to find salvation in it. Then the crush stirred and **the little lake of people splashed up** a thousand-year-old Opanas Krokva [1:95]

Метафору **бігали зморшки по чолах** було відтворено за допомогою калькування образу (**the wrinkles ran across their**

foreheads), тоді як **стікало мовчанням сонце** у перекладі постає як **сонце слабло в тиші (the sun ran down in silence)**. Вбачаємо у зміні образу вираження поетичного нахилу перекладача (попереднє **ran across** є паралельним до **ran down**), що навряд чи можна назвати вагомою підставою до послаблення, посилення чи просто переінакшення оригінальних символічних образів. Третя метафора з прикладу 3. **озерце людей вихлюпнуло майже не зазнала видозмін у перекладі маленьке озерце людей вибризкнуло (the little lake of people splashed up)**, тобто перекладач знову вдався до калькування образу. У цьому прикладі також є порівняння, в якому головно фігурує **шпориш**. З незрозумілих причин в англomовному тексті бачимо **закручену траву (curled grass)**, а не **knotgrass, pinkweed, doorweed** тощо.

Отже, можемо зробити висновок, що загалом юному (на час творення та виходу перекладу) перекладачеві А. Фр.-Чировському вдалося відтворити символічну образність творів В. Симоненка, послуговуючись здебільшого калькуванням. Однак недоречність деяких перекладацьких рішень (експлікації, невмотивовані зміни образів) важко пояснити, що є можливим наслідком недосвідченості продуцента (агента) перекладу. Отож перекладацький диспаритет дає перекладачеві певну свободу дій, можливо, навіть певний "імунітет" від критики, а отже, й приховує в собі небезпеку свавілля – надмірної свободи перекладача, здійснення перекладу непідготовленою особою тощо. Чи повинні "маленькі" мови й літератури заплющувати очі на такі випадки? Одвічна ситуація альтернативи "ніякого перекладу взагалі" у такому світлі має вигляд залякування, а перекладацький диспаритет продукує негативні результати (занижені вимоги спричиняють низьку якість). Адже інтелектуальна власність країни, нації – то головний виразник її самобутності. Його відтворення у міжнародному просторі заслуговує більшої уваги, незалежно від кореляцій із західноєвропейською культурною гегемонією у світі.

Розгляньмо другий приклад. У німецькомовному просторі активною популяризацією української літератури тривалий час опікувалася Анна-Галя Горбач (померла у 2011 році). З переліком її опублікованих перекладів можна ознайомитися у статті Тимофія Гаврилівца "Переклади з української мови німецькою

мовою з 1991 до 2012", в якій автор посилається на вислів з газети "Manheimer Morgen", яка назвала Анну-Галю Горбач "посередницею в німецько-українському діалозі" [6:4]. Фреймування видань її перекладів (видавництво "Brodina") справді спрямоване на максимальне розкриття не лише української літератури, а й позалітературних контекстів життя в Україні. Наприклад, у післямові до своєї "Антології на тему Жінки в Україні" ("Eine Anthologie zum Frauenthema in der Ukraine" 1999) вона вельми емоційно пише про життя жінок в Україні. Її післямова нагадує нарис, що рясніє категоричними судженнями: "І що ж натомість роблять чоловіки? На жаль часто жвиване кліше часто відповідає реальності: чоловіки пиячать...Лише жінка, що знайшла чоловіка, дістає соціального престижу, хай навіть він буде безнадійним пияком..." (переклад наш. – *Плющ Б.*). Не будемо дискутувати стосовно таких суджень. Варто лише зазначити, що перекладач подає свої особисті суб'єктивні враження як сутність об'єктивної реальності, роблячи це доволі безапеляційно – як і належить місіонеріві-просвітителю. Таким чином перекладацький диспаратет, завдяки наративному фреймуванню, може спричиняти дещо викривлене представлення як української літератури, так і українських реалій життя. Нагадаймо, що саме за представлення, себто репрезентацію, на думку Е. Піма, відповідальний перекладач. В умовах перекладацького диспаратету ця відповідальність слабне, через брак альтернатив та малу обізнаність з оригінальним матеріалом у перекладача з'являється більше свободи (зміна телосу) як у фреймуванні (паратексти з висловленням власного суб'єктивного сприйняття матеріалу), так і в підході до вибору перекладацьких рішень та відбору матеріалу для перекладу (якщо перекладач виступає упорядником видання).

Одним з творів сучасної української літератури, який увійшов до німецькомовної "Антології на жіночу тему в Україні" є оповідання братів Капранових "Русалка" ("Кобзар 2000 soft") – "Die Nixe". У притаманній цим письменникам іронічно-легкій манері в оповіданні зображено стосунки двох: її кохання й відданість, його вдавання кохання й зраду. Кінець трагічно-містичний: вона топиться в річці, після чого починають знаходити мертвими молодих чоловіків у сорочках з вишитою русалочкою – емблема, яку він використав у своїй виробничій справі

за її намовою. Бачимо, що тематика твору припасована до фреймування (післямова перекладачки, обрана нею назва антології), як і тематика решти одинадцяти оповідань різних авторів (непорозуміння, трагічний кінець взаємин тощо). Очевидним є критерій відбору матеріалу до книги, що робить пакт перекладу дуже слабким, бо дискурсивна й паратекстуальна присутність перекладачки (її ім'я зазначено на обкладинці великими літерами, тоді як автори оповідань згадані тільки наприкінці й у змісті) є домінантною. Її погляд на життя й стосунки людей в Україні виходять на перший план, а самі твори-зразки українського художнього дискурсу опиняються на другому плані. Це відчувається й у самому перекладі. Його мова знеживлюється, бо перекладачка робить акцент на відтворенні змісту, а не на індивідуальних стилістичних особливостях кожного тексту, кожного автора. Так, наприклад, вищезгадана іронічна й грайлива манера оповіді братів Капранових у німецькомовному тексті нівелюється:

4. Вона вишивала маленьких русалочок – **зелених**, як водорості, настільки **зелених**, наскільки дозволяли вітчизняні нитки. Русалки лежали на боці, задерикувато піднявши хвоста і цнотливо прикриваючи **зеленим-таки** волоссям ніжні дівочі груди. **Загалом-то вони** були веселі, **ці русалки**, але якщо придивитись, у глибині **зелених** очей зачайлося... ні, не сум, а **щось інше, щось мудре** і водночас ліричне, що не дозволяло ставитись до них надто легко-важно [2].

4.1. Sie stickte winzige Nixen – **grün** wie Wasserpflanzen, so **grün**, wie das im Land verfügbare Stickgarn es erlaubte. Die Nixen lagen mit dreist erhobenem Schwanz auf der Seite und verhüllten mit ihrem **grünen** Haar schamhaft die zarten Mädchenbrüste. **Eigentlich** waren **diese Nixen** recht fröhlich, doch wenn man sie näher ansah, bemerkte man in der Tiefe der **grünen** Augen, nein, nicht Trauer, sondern **etwas anderes, etwas Weises** und zugleich Lyrisches, was verbot, sie nicht ernst zu nehmen [3:110].

У прикладах 4 і 4.1. бачимо, що повтори й паралельні конструкції (**зелених, зеленим; щось інше, щось мудре**) відтворено у перекладі (**grün; etwas anderes, etwas Weises**). Проте додавання часток – **таки (зеленим-таки)** й – **то (загалом-то)**, які створюють певну ритміку тексту й надають йому відтінку грайливості автора,

тим самим імплікуючи діалог між ним (у нашому випадку – ними, бо авторів двоє) та читачем, встановлюючи певний зв'язок, "дозволяючи індивідуальному читачеві реконструювати імплікованого автора" (переклад наш. – *Плющ Б.*) [1: 275], у німецькому тексті не відтворено (**grünen; Eigentlich** – власне кажучи). Тенденцію до втрати грайливих чи інших імплікованих емотивних елементів авторської мови твору простежуємо й далі у тексті перекладу:

5. Маленька русалочка своїм зеленим хвостом **чудово відтіняла** його **неголену мужність** і **додавала шарму** линялому одягу у стилі "Кемел", **немов штрих геніального майстра**.

– **Кицюню**, – сказав він і ніжно попестив рукою її довге волосся. – Ти у мене сама як русалка [2].

5.1. Die winzige Nixe **hob** mit ihrem grünen Schwanz seine **unrasierte Männlichkeit hervor** und **gab ihm** in seinem verschossenen "Camel" – Anzug **den Anstrich eines genialen Helden**.

"**Schmusekätzchen**", sagte er und strich mit seiner Hand zärtlich über ihr langes Haar. "Du bist meine Nixe" [3:110].

Словосполучення **чудово відтіняла** у перекладі постає як **підкреслювала (hob hervor)**, тобто прислівник **чудово**, який в оригіналі не є випадковим, а послідовно продовжує емотивну лінію твору, зникає у перекладі. Вважаємо, що така недбайливість до деталей авторської мови у кінцевому результаті знебарвлює текст, нівелює його імплікований зміст. З експліцитними елементами твору ситуація дещо інакша. Вони залишають перекладачеві менше вибору. Так, наприклад, епітет **неголена мужність** було відтворено за допомогою калькування (**unrasierte Männlichkeit**). Пестливе звернення **кицюню** також було цілковито відтворено завдяки поширеності пестливого суфікса у німецькій мові –chen – **Schmusekätzchen**. Натомість порівняння **додавала шарму...**, **немов штрих геніального майстра** у німецькомовному тексті набуло цілковитої зміни образу, себто його перекинування – **надавала йому...вигляд геніального героя (gab ihm...den Anstrich eines genialen Helden)**. Це знову створює враження певної неувagi до оригінальних деталей твору та тенденції до його їхнього нівелювання. Розгляньмо ще один приклад:

6. Вона читала книжки й дивилась у вікно, а там був вечір, **чомусь** завжди тільки вечір, і у вікні будинку навпроти світилася жовта лампа [2].

6.1. Sie las Bücher, sah aus dem Fenster, draußen war Abend, immer nur Abend, und im Haus gegenüber leuchtete eine gelbe Lampe im Fenster [3:112].

Зміна настрою, наростання загрозливих передчуттів у головної героїні та в самому творі знаходить вираження у непомітній, але чіткій зміні й модальності авторської мови, що приховується в деталях. Так у прикладі 6 відчайдушне безсилля імплікується у паралелізмі (повтор: був вечір, **чомусь** завжди тільки вечір) та слові **чомусь**. У тексті німецькою мовою його вилучень, як непотрібну деталь. Збережено повтор, що символізує наростання настрою кінця, але, як і в попередніх прикладах, додаткову імплікацію автора втрачено.

Отже, можна зробити висновок, що перекладачка послідовно, свідомо чи несвідомо, виключила імплікованого автора від діалогу-взаємодії з читачем, що є додатковим свідчення порушення пакту перекладу. Себто фреймування й дискурсивна присутність перекладача своєю домінантною позицією цілковито змінили образ конкретно розглянутого твору. Про позатекстуальні наслідки таких перекладацьких інтервенцій можемо лише здогадуватися.

Розглянуті приклади – англomовний переклади оповідання В. Симоненка А. Фр.-Чировським та німецькомовний переклад оповідання братів Капранових Анною-Галею Горбач – з одного боку є діаметрально різними. Їхня відмінність полягає й у часі перекладів, і в матеріалі, персоналіях перекладачів, їхньому досвіді тощо, але парадокс полягає в тому, що *перекладацький диспаритет* через свою апріорну нерівнозначність та *нерівність умов і вимог до перекладу української художньої літератури* (як літератури "малої" чи "периферійної") робить їх *рівнозначними*, такими, що підпадають до порівнянь. Наскільки логічним чи правильним є такий стан речей, визначить майбутнє покоління студій перекладацького диспаритету, що матимуть на меті розвиток й імплементацію ідей та інструментів його подолання, а також належну підготовку перекладачів в рамках етики відповідальності за якісне *представлення* українського художнього слова в міжнародному інтелектуальному просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Alvstad Cecilia*. The translation pact // Cecilia Alvstad // Language and Literature. Journal of the Poetics and Linguistics. Special issue: Narration and Translation; [editor: Geoff Hall; assistant editors: Catherine Emmott, Joanna Gavins]. – London: Sage Publications Ltd., 2014. – Vol. 23. – № 3. – P. 270–284. – ISSN 0963-9470.
2. *Baker Mona*. The Changing Landscape of Translation&Interpreting studies / Mona Baker [Електронний ресурс]. – 2014. – 23 p. – Режим доступу до статті: https://www.academia.edu/6311299/The_Changing_Landscape_of_Translation_and_Interpreting_Studies.
3. *Bellos David*. Is that a Fish in your Ear? The Amazing Adventure of Translation / David Bellos. – London: Penguin Books Ltd, 2012. – 390 p. – ISBN 978-0-241-95430-0.
4. *Chesterman Andrew*. The Name and Nature of Translator Studies / Andrew Chesterman // Hermes – Journal of Language and Communication Studies, 2009 [Електронний ресурс] – п. 42. – P. 13–20. – Режим доступу до статті: http://download1.hermes.asb.dk/archive/download/Hermes-42chesterman_net.pdf.
5. *Harding Sue-Ann*. Narratives and contextual frames / Sue-Anna Harding // Handbook of translation studies; [edited by Yves Gambier, Luc van Doorslaer]. – Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2013. – V. 4. – P. 105–111. – ISBN 9789027203342 (Hb), ISBN 9789027270818 (Eb).
6. *Havryliv Tymofiy*. Übersetzungen aus dem Ukrainischen ins Deutsche, 1991 bis heute. Eine Studie von Nächste Seite Foundation im Rahmen des Buches Platform-Projekt / Tymofiy Havryliv [Електронний ресурс]. – 2013. – 20 s. – Режим доступу до статті: <http://translate.google.de/translate?hl=de&sl=uk&u=http://www.bookplatform.org/uk/activities/484-ukrainian-to-german-translations-study.html&prev=search>.
7. *Jääskeläinen Riitta*. Translation psychology / Riitta Jääskeläinen // Handbook of translation studies; [edited by Yves Gambier, Luc van Doorslaer]. – Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2012. – V. 3. – P. 191–197. – ISBN 9789027203335 (Hb), ISBN 9789027273062 (Eb).
8. *Pym Anthony*. On Translator's Ethics. Anthony Pym; translated by Heike Walker, revised and updated by the author. – Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2012. – 185 p. – ISBN 978 90 272 2454 5 (Hb), ISBN 978 90 272 7299 7.
9. *Ringmar Martin*. Relay translation / Martin Ringmar // Handbook of translation studies; [edited by Yves Gambier, Luc van Doorslaer]. – Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2012. – V. 3. – P. 141–144. – ISBN 9789027203335 (Hb), ISBN 9789027273062 (Eb).
10. *Snell-Hornby Mary*. The turns of Translation Studies / Mary Snell-Hornby // Handbook of translation studies; [edited by Yves Gambier, Luc van Doorslaer]. –Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2010. – V. 1. – P. 366–370. – ISBN 9789027203311 (Hb).

11. *Zaborov Petr.* Die Zwischenübersetzung in der Geschichte der russischen Literatur / Petr Zaborov // Übersetzung. Translation. Traduction. Ein internationales Handbuch zur Übersetzungsforschung. An international Encyclopedia of Translation Studies. Encyclopedie internationale de la recherche sur la traduction; [herausgegeben von Harald Kittel, Armin Paul Frank, Norbert Greiner, Theo Hermans, Werner Koller, Jose Lambert, Fritz Paul; in Verbindung mit Juliane House etc.]. – Berlin / Boston: Walter de Gruyter, 2011. – Teilband 3. – S. 2068–2074. – ISBN 978-3-11-017146-4.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. *Симоненко Василь.* Гранітні Обеліски. Порівняльні тексти (Vasyl Symonenko. Granite Obelisks) / Василь Симоненко; вибір, переклад, і пояснення Андрія М. Фр.-Чировського. – New Jersey : Svoboda Press, 1975. – 143 с.

2. Капранови Брати. Кобзар 2000 Soft / Брати Капранови [Електронний ресурс]. – Режим доступу до книги: <http://nemaloknig.info/read-108022/>.

3. *Horbatsch Anna-Halja.* Die Kürbisfürstin. Eine Anthologie zum Frauenthema in der Ukraine / Anna-Halja Horbatsch; ausgewählt und übersetzt von Anna-Halja Horbatsch. – Reichelsheim: Brodina Verlag, 1999. – 158 s. – ISBN 3-931180-10-7.

Стаття надійшла до редакції 27.04.15

Б. О. Плющ, асп.

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

Переводческий диспаратет в контексте переводов украинской прозы на английский и немецкий языки

Целью статьи является рассмотрение переводческого диспаратета в переводе украинской прозы на английский и немецкий языки с точки зрения нарративно-комплексного и социологического подходов, с фокусированием на переводоведческом аспекте перевода.

Ключевые слова: *переводческий диспаратет, переводчик, непрямой перевод, переводоведение, ответственность переводчика, нарративное фреймирование, этика переводчика, телос, пакт перевода.*

B. Pliushch, PhD Student

Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Translator disparity in the context of Ukrainian prose translation into English and German

The article's aim is to consider translator disparity in terms of Ukrainian prose translation into English and German from the standpoint of a sociological and a narrative-complexity combined approaches as well as Translator Studies aspect of translation.

Keywords: *translator disparity, translator, indirect translation, Translator Studies, translator responsibility, narrative framing, translator ethics, telos, translation pact.*